

УДК: 339.982

Сльозко О. О.,

*к.е.н., провідний науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень,*

Вакуленко Є. В.,

*здобувач, сектор міжнародних фінансових досліджень,
Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ*

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТНК ЯК ПРИКЛАД РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

У статті розкривається інноваційно-інвестиційні процеси держави за допомогою науково-технічного регулювання. Взагалі науково-технічне регулювання – це комплекс заходів та інструментів державної політики, яка має на меті прискорення науково-технічного розвитку ТНК на рівні країн, регіонів, угруповань держав. Науково-технічне регулювання набуває форми різнопланового податково-фінансового, організаційно-інституційного сприяння, регіональної, інтеграційної політики, а ступінь його ефективності значною мірою визначає якість та динаміку сучасного розвитку.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційні процеси, науково-технічне регулювання, податково-фінансове сприяння, державна політика.

НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТНК КАК ПРИМЕР РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ И ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

Слѐзко Е.А., Вакуленко Е.В.

В статье раскрывается инновационно-инвестиционные процессы государства посредством научно-технического регулирования. Научно-техническое регулирование - это комплекс мероприятий и инструментов государственной политики, которая имеет целью ускорения научно-технического развития ТНК на уровне стран, регионов, группировок государств. Научно-техническое регулирование приобретает формы разнопланового налогово-финансового, организационно-институционального улучшения региональной, интеграционной политики, а степень его эффективности в значительной степени определяет качество и динамику современного развития.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционные процессы, научно-техническое регулирование, налогово-финансовое содействие, государственная политика.

NEW TRENDS OF TNC DEVELOPMENT AS EXAMPLE OF FINANCIAL INNOVATION AND INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE

Slozko O., Vakulenko E.

The paper reveals innovation and investment processes in the state caused by scientific and technical regulation. In generally, scientific and technical regulation is a set of actions and instruments of state policy, which aims to accelerate scientific and technological development of countries, regions, groups of states at TNC-level. Scientific and technical

regulation can take the form of tax and financial support, organizational and institutional assistance, and, of course, can be implemented in regional integration policy. Basically, its effectiveness determines the quality and dynamics of modern development. Besides, attracting foreign investments helps enhance the investment process, introduce new technologies, use advanced foreign experience, develop small and medium-sized businesses to further increasing investment potential.

The real task of investment regulation policy is to define the state-level R&D priorities, that include the experimental development and implementation of appropriate organizational and economic measures, coordination of scientific and technological research, resource mobilization, compensation of costs in cases of long technological cycles, patent-licensed regulation and so on. We have to admit that the policy in the field of science and technology has crossed national boundaries and has taken a prominent place in the tactics and long term strategy of organizations such as the OECD, the EU (a special role here belongs to the EU Commission), UNESCO and others. Dynamic development of scientific and technical potential of the economy can only be achieved by adjusting the conditions of active and stimulating role of the state. The question of primary importance is how to involve financial support for scientific and technological development. International cooperation in the field of science and technology plays important role in emerging modern open economic system.

The goals of Ukrainian innovation policy should be: the creation of economic legal and organizational conditions for the growth of domestic products competitiveness, the effective use of scientific and technical research results, other tasks of socio-economic development.

Keywords: innovation and investment processes, scientific and technical regulation, the tax and financial assistance, public policy

Постановка проблеми. У науковій літературі застосовують термін «архітектоніка». При цьому його використання при характеристиці власне економічних та соціально-відтворювальних систем стосується процесів як свідомо регульованих, так і незалежних від свідомої діяльності, що відображає свідому побудову відтворювальної структури та закономірності об'єктивного характеру [1, с. 69].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемама фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів зарубіжних ТНК на економіку нашої держави переймалися багато українських вчених-економістів. Зокрема, В. Новицький, Т. Орехова, О. Плотніков, О. Рогач, В. Рокоча у своїх працях наводять приклади впровадження великих ТНК у пострадянський економічний простір, вказують переваги та недоліки для країни-отримувача інвестицій, окреслюють потенціал транснаціоналізації економіки України, зазначають переваги розміщення прямих інвестицій, шляхи поліпшення інвестиційного клімату України. Значним внеском у дослідження різних аспектів формування та діяльності ТНК, у тому числі їх взаємодії з країнами перехідної економіки, також є праці вітчизняних науковців О. Білоруса, І. Бланка, В. Будкіна, М. Дудченка, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Поручника, С. Гуткевич, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка.

Важливу роль у розвитку національної економіки будь-якої країни світу відіграють іноземні інвестиції, Україна в даному випадку не є винятком. З розвитком

транснаціональних корпорацій суспільство все більше уваги приділяє питанню їхнього розміщення та освоєння в сучасній економіці, адже їхня величина, доцільність галузевого та територіального розміщення, все сильніше впливають на підвищення економічної активності населення, створення нових робочих місць, а інколи цілих виробничих галузей національного господарства, що визначає структуру економіки держави та формує її політику [1]. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу тощо. В Україні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, принаймні існує інвестиційне законодавство, яке адаптовано до норм ЄС, та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист та сприяння інвестиціям, але це все перебуває на декларативному рівні [2]. На практиці, з метою розвитку вітчизняної економіки, міжнародні угоди та акти мають стимулювати державний менеджмент по усій його вертикалі до освоєння іноземних інвестицій, прискорюючи розвиток тих галузей, об'єкти яких становлять собою значний нереалізований потенціал розміщення виробничих потужностей та капіталів.

Мета статті. Аналіз подальшого науково-технічного прогресу, який призводить до того, що два різні формуючі чинники розвитку – пов'язані із закономірностями традиційної дилеми «вільне підприємництво або втручання держави», дедалі частіше розв'язуються на користь останнього варіанта. Адже саме на державному рівні можливе найбільш чітко визначення пріоритетних напрямів розвитку відтворювальних механізмів макроекономічного рівня. Це, врешті-решт, спрямовано на розв'язання завдань адекватного централізованого визначення мікроекономічних орієнтирів, поліпшення національних показників конкурентоспроможності, продуктивності праці, ресурсозбереження, витрат, економії робочого часу. Більше того, деякі інструменти та заходи із переліку завдань управління урядового рівня є безальтернативними, тобто властивими лише йому в тих випадках, коли йдеться про неприбуткові або занадто масштабні для окремих господарських організацій дослідні, конструкторські або впроваджувальні проекти [10].

Чіткі та кваліфіковані дії державних органів сприяють адаптації виробничих відносин до швидкого, інколи й стрибкоподібного розвитку світових продуктивних сил, що є необхідною функцією управління за сучасних умов. Таке сприяння не може не відбуватися відразу у двох субстанційно різних, але взаємозв'язаних сферах – розвитку науково-технічних, конструкторсько-запроваджувальних розробок на національному ґрунті, а також забезпеченні припливу та практичного втілення передових зарубіжних досягнень.

Основні результати дослідження. Реальними засобами та формами такої політики є визначення на державному рівні пріоритетів НДДКР, експериментальних розробок та запровадження необхідних організаційно-економічних заходів, координація науково-технічних досліджень, мобілізація ресурсів, компенсація частини витрат у випадках затяжних технологічних циклів, патентно-ліцензійне регулювання, забезпечення заходів у галузі співробітництва, сприяння іноземним інвестиціям тощо.

Взагалі, за сучасних умов лібералізації міжнародно-коопераційних відносин унаслідок звуження можливостей державного впливу в інших напрямках значення науково-технічної політики зростає. Складність згаданого вище вибору засвідчує наявність широкого спектра застосовуваних у тій чи іншій країні, у ті чи інші часи підходів. Так, замість прийнятого у перші повоєнні десятиріччя у Японії курсу на переймання новітніх науково-технічних досягнень на організаційних засадах масової закупівлі патентів та ліцензій сьогодні вже більш вираженою є політика найактивнішого сприяння вітчизняним дослідженням та розробкам у галузях електротехніки, робототехніки, фундаментальній науці.

По-різному розв'язується й питання щодо рівня централізованості науково-технічного регулювання. Так, якщо у Великій Британії, що є прикладом використання відносно децентралізованих підходів, відсутнє жорстке державне планування науково-технічної політики, то у Японії воно відіграє значну роль і передбачає щорічне визначення пріоритетних напрямів свого проведення.

Посилення «державницьких» принципів науково-технічного регулювання як у міжнародно-коопераційній сфері, так і у загальноекономічному плані спостерігається у США. Провідними відомствами, що беруть у ньому участь, є НАСА, міністерства оборони, енергетики, охорони здоров'я, Національний науковий фонд. До цього переліку слід додати й сам Конгрес із його комісіями та підкомісіями. Із кінця 70-х років у цій країні у розглядуваній сфері діють Комітет із координації індустріальних нововведень, Управління з науково-технічної політики та інші структури, що координують, провадять аналітичну, експертно-консалтингову роботу з багатьох напрямів.

Можна констатувати, що цілеспрямована політика у галузі науки й техніки уже перетнула національні кордони й посіла помітне місце у тактиці та довгостроковій стратегії таких організацій, як ОЕСР, ЄС (особлива роль тут належить Комісії ЄС) ЮНЕСКО та ін.

Національні зусилля дедалі більше доповнюються спільними діями держав у рамках створюваних ними структур, інтеграційних угруповань. Як відзначають експерти UEPLAC [2, с.9], у Західній Європі національні заходи доповнюються програмами Співтовариства, такими, як програма «Співробітництво та дослідження – для технологій» (Cooperation and Action for Technology) та Європейська стратегічна програма дослідження інформаційних технологій (European Strategic Program for Research in Information Technology). Відомою є й програма «Єврика», яка була започаткована у 1985 р. із метою фінансування «близьких до ринку» проектів. Згідно із правилами «Єврики» придатний проект повинен підтримувати розроблення високотехнологічних продуктів і технологій, а також залучати до партнерства принаймні два підприємства, які належать до однієї з 24 країн-членів програми (Європейський Союз та країни Східної Європи), при чому основна перевага програми полягає у безкоштовному фінансуванні до 30% усіх запланованих витрат дослідних програм.

Справді, регіональна програма науково-технічної кооперації «Єврика» посідає помітне місце серед міжнародних науково-технічних програм. У її системі можна виділити такі окремі проекти: «Євроком» – створення нових генерацій систем комунікації та управління, «Євроматік» – розроблення та налагодження виробництва електронно-

комп'ютерних виробів та приладів, «Євромат» – створення нових синтетичних матеріалів, полімерів тощо, «Єврорейл» – будівництво швидкісних залізниць. Відкритими для співробітництва є організації ЄСПРІТ – Європейська стратегічна програма наукових досліджень у галузі технології інформаційних систем, БРІТЕ – Базові дослідження у сфері промислових технологій, СПРІНТ – Стратегічна програма інновацій та передання технологій і РАСЕ – Дослідження та розробки у сфері передових технологій для Європи.

Динамічний розвиток науково-технічного потенціалу економіки може бути забезпечений тільки за умов активної регулювальної та стимулювальної ролі держави. Про це свідчить досвід усіх провідних ринкових держав, динамічних країн Південно-Східної Азії. Ідеться як про фінансове забезпечення науково-технічного розвитку, так і про організаційне підтримування, створення необхідної законодавчої бази.

Слід зазначити, що система науково-технічної підтримки експортного виробництва на Заході, як правило, не має вираженої самостійності, а органічно включена до загальнонаціональних проектів та програм стимулювання НДЦКР, практичного використання нововведень. Їх особливістю є наскрізний характер циклічного процесу «наука-виробництво-споживання».

Міжнародне співробітництво у науково-технічній сфері відіграє активну роль у формуванні сучасної відкритої економічної системи. Таке співробітництво сприяє:

- підвищенню ефективності національного виробництва, процесів відтворення;
- забезпеченню більшої наукомісткості національного виробництва завдяки як технологічній спеціалізації, так і залученню іноземних технологій у вигляді товарів, ноу-хау тощо;
- підвищенню добробуту, розв'язанню засобами технічного прогресу соціальних проблем у тих напрямках, у яких це можливо;
- поліпшенню екологічної ситуації завдяки запровадженню енергоощадних та менш матеріаломістких технологій, використанню альтернативних природним матеріалам та більш функціональних нових хімічних, біохімічних, керамічних речовин.

Характер сучасного соціально-економічного розвитку окремих країн і у цілому цивілізації, особливості економічної конкуренції на міжнародних ринках товарів і послуг наочно свідчать про те, що необхідною складовою стійкого економічного розвитку нині є зростання інтелектуального потенціалу та науково-технологічні інновації. Таке зростання є одним з основних пріоритетів державної політики стимулювання підприємницької активності у ключових галузях технологічного виробництва, часткового перерозподілу національного доходу зі спрямуванням коштів на розвиток науки, упровадження новітніх технологій. Відтак конкуренція набуває нових ознак, передусім, вона стає не тільки економічною, а інтегрує й позаекономічні чинники і складові, й повинна розглядатися як комплексне явище соціально-економічного життя.

Останнім часом зросла актуальність і значущість досліджень, присвячених вивченню механізмів державного регулювання інноваційної діяльності. Це може бути пов'язано зі збільшеною наукомісткістю економічного прогресу. Розширене відтворення стало немислимим без присутності в ньому чинника науки, і економічний розвиток набув інноваційного характеру. Одна з центральних проблем – стимулювання інноваційної діяльності раціональне фінансування науково-технічних і інноваційних програм. Отже,

потрібний фінансово-економічний механізм, як комплекс умов, що сприяють відродженню і стимулюванню інноваційної активності в нашій країні. Завдання – здійснити наукову оцінку причин пригніченості інноваційних спрямувань суб'єктів економічних стосунків в Україні і виробити основу цілісного фінансово-економічного механізму забезпечення ефективного НТП, механізму інноваційної активності підприємств. Мета – вироблення пропозицій з розробки стратегії розвитку і державної підтримки інноваційного підприємства.

В інноваційній сфері України є певні протиріччя. До них можна віднести:

- Відсутність передумов для появи зацікавленості ТНК та окремих підприємств науково-технічного пошуку, винаходах, інноваціях; відсутні системи економічно вигідного накопичення ресурсів для підприємницьких проєктів інноваційного характеру; майже втрачений інтерес до інвестицій в оновлення виробництва;

- Недооцінка вирішальної ролі держави і регіональної влади у формування ринкової інфраструктури інноваційного типу;

- Дефіцит висококваліфікованих фахівців;

- Відсутність економічної доктрини розвитку економіки України направленої на залучення інвестицій від ТНК саме на розвиток їх дочірніх компаній в Україні. Це є дуже важливим напрямком, оскільки саме ТНК мають можливість накопичувати достатню кількість коштів для здійснення інновацій. Для економіки України залучення коштів саме для модернізації виробництва є вкрай актуальними.

Інноваційний тип економічного розвитку потребує:

- появи виразно вираженої функції науки з безперервної інтенсифікації процесів громадського і індивідуального виробництва;

- перетворення нових технологій на один з вирішальних чинників конкурентних стратегій фірм, що розраховують на довготривалий успіх на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- високої фундаментальності найбільш значущих технологічних нововведень, що спираються на економічні дослідження;

- підвищеної гнучкості організаційно-економічних форм, що об'єднують зусилля дослідників, розробників, маркетологів, здатних приносити високий комерційний і соціально-економічний ефект;

- наявності ресурсно-фінансового середовища, що має високу інноваційну готовність;

- значного інституціонального впливу (державний, регіональний та ін.) на сферу науки і технологічного розвитку, на механізм науково-технічних інновацій.

Метою інноваційної політики України повинно бути створення економічних правових і організаційних умов, що забезпечують зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції, ефективне використання науково-технічних результатів досліджень, вирішення інших завдань соціально-економічного розвитку. Активізація інноваційного процесу і підвищення його ефективності, включаючи широке освоєння досягнень високих технологій і негайне оновлення активної частини основних виробничих фондів, є головним шляхом виходу економіки з кризи. Формування і реалізація інноваційної політики ґрунтується на створенні такої управлінської,

економічної і фінансової системи, яка дозволить з високою ефективністю використовувати в реальному секторі на новій інституціональній і правовій основі інтелектуальний, науково-технічний і промисловий потенціал країни [5].

До механізмів державного регулювання інноваційної діяльності належать такі чинники як законодавче регулювання інноваційної діяльності; вироблення довгострокової інноваційної стратегії на основі довгострокових і середньострокових соціально-технічних, інноваційних і екологічних прогнозів з урахуванням майбутніх змін кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринку; вибір інноваційних пріоритетів. Ресурси, які можуть виділити держава і приватний сектор на інноваційну трансформацію економіки, обмежені. Тому важливо їх не розпорошувати, а сконцентрувати на порівняно вузькому колі передових технологій, що дають найбільший ефект. Це вирішується шляхом визначення пріоритетних напрямів розвитку науки, техніки і технологій.

Вироблена сучасна стратегія в сфері оподаткування надає широкі можливості для залучення іноземного капіталу в тому числі коштів, які акумулюються для здійснення інновацій безпосередньо ТНК [7].

В 2011 році набув чинності Податковий кодекс України, в якому є норми, які мають стимулювати залучення коштів в модернізацію виробництва. До таких норм, наприклад належить ст. 158 ПК України «Особливості оподаткування прибутку підприємств, отриманого у зв'язку із впровадженням енергоефективних технологій». Відповідно до норм ст. 158 ПК України стимулюються шляхом звільнення від оподаткування 80% прибутку підприємства, які мають устаткування, що працює на відновлювальних джерелах енергії:

- підприємства, які в своїй діяльності використовують матеріали, сировину, та комплектуючі, що будуть використані у виробництві енергії з відновлювальних джерел енергії;

- застосування інноваційних технологій, які дозволять забезпечити економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

- виробництво устаткування для виробництва альтернативних видів палива.

Такі пільги мають зацікавити ТНК які мають в Україні своє виробництво на фінансування його модернізації.

При вдосконаленні податкового механізму слід враховувати низьку чутливість підприємств до незначних податкових пільг (наприклад, зниження на 10-15%). Потрібні сильнодіючі економічні стимули. Податкова і митна політика, що зараз проводиться, не стимулюють експорт наукомісткої продукції вітчизняних товаровиробників і стримують іноземних інвесторів, бажаючих вкласти кошти в технологічне оновлення українських і спільних підприємств. При цьому відсутні чіткі пріоритети в податковій політиці.

Як недолік, слід зазначити, система податкових пільг в однаковій мірі поширюється на усі галузі народного господарства і не ставить в переважне положення перспективні наукомісткі напрями. Недостатніми є права органів державної влади регіону в проведенні самостійної податкової політики, спрямованої на стимулювання підприємств в оновленні виробництва, продукції, що випускається, і послуг, що надаються. Для українських підприємств потрібен особливий підхід в побудові податкових механізмів і податкової

політики. Низькі податкові ставки чинять велику стимулюючу дію на інвестиційну активність [6].

Щодо податків на додану вартість, то потрібно повністю звільнити від сплати податку спеціалізовані підприємства і організації, що діють у сфері НДДКР, виробництва, освоєння, впровадження і сервісного обслуговування нових товарів і послуг, а також установи і організації інноваційної інфраструктури. Ця пільга може застосовуватися за умови, якщо об'єм вказаної продукції, робіт, послуг складає, допустимо, не менше 75 % від загального об'єму; ввести норми погашення витрат з придбання нового устаткування, матеріалів, комплектуючих виробів для організації виробництва нових товарів за рахунок податкових платежів впродовж 1-2 років.

По податку на прибуток доцільно повністю відмовитися від стягування податку на прибуток підприємств, що здійснюють модернізацію виробництва, закупають нове вітчизняне та імпортне устаткування, сировину, матеріали, що комплектують вироби; звільнити від сплати податку на прибуток підприємства оборонного комплексу, які перебудовуються на випуск цивільної наукомісткої продукції; для підприємств, що направляють частину прибутку на розвиток інноваційної інфраструктури, на виконання інноваційних програм, або до регіональних інноваційних фондів, відповідну частину прибутку доцільно звільнити від оподаткування. При цьому бажано надати регіональним органам державної влади право самостійно встановлювати додаткові податкові пільги підприємствам з усіх видів податків в межах сум, що направляються до відповідних бюджетів.

В умовах скрутного становища науки і науково-дослідної діяльності важливо надати достатні податкові пільги відповідним фізичним особам, зокрема, по зарплаті та іншим прибуткам від наукової, науково-дослідної, науково-управлінської діяльності.

Створити умови за яких ТНК будуть зацікавлені в залученні інновацій для розвитку спільних підприємств інноваційної сфери.

В сучасних умовах держава повинна володіти інструментами регулювання міжнародного науково-технічної співпраці, такими як вибір і раціоналізація пріоритетних напрямів співпраці; фінансування кадрових обмінів; підключення до світових систем науково-технічної інформації; включення у світовий технологічний простір шляхом введення в країні міжнародних стандартів і норм; надання юридичних, посередницьких, консультаційних та інших послуг учасникам співпраці; підтримка міжнародних контактів малого і середнього інноваційного бізнесу; державне стимулювання зарубіжних інвестицій в інноваційну сферу; зарубіжне патентування за державний рахунок; закупівля іноземної науково-технічної літератури; залучення зарубіжних експертів до оцінки масштабних програм і проектів тощо.

Суттєво, що глобальні процеси переділу світового ринку зачіпають різні галузі, де домінують ТНК. ЮНКТАД констатує, що в 2013 році іноземні інвестиції залишилися на рівні, близькому рівню 2012 року, з верхньою межею в 1,45 трлн. дол. – цей рівень зіставний із середніми показниками докризового періоду 2005-2007 років (рис.1).

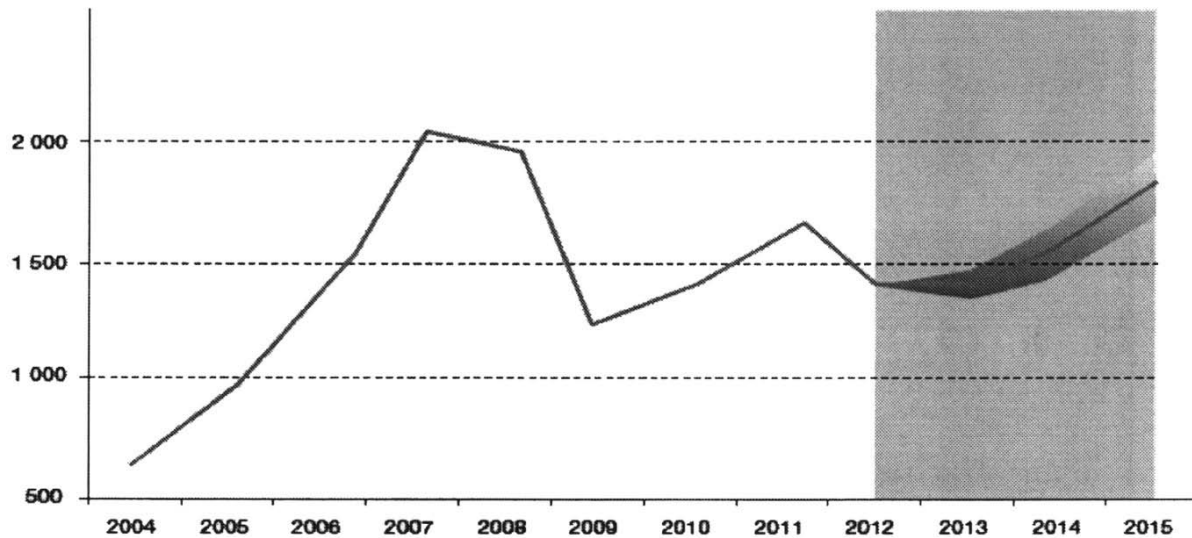

Рис. 1. Потоки глобальних інвестицій в 2004-2012 рр. і прогноз на 2014-2015 рр.

Джерело: [3] UNCTAD, *World Investment Report 2013*

У міру поліпшення макроекономічної кон'юнктури і відновлення середньострокової впевненості інвесторів ТНК зможуть конвертувати свої рекордні обсяги грошових резервів у нові інвестиції. У цьому випадку потоки ПІ можуть досягти 1,6 трлн. дол. в 2014 році і 1,8 трлн. дол. в 2015 році. Однак у цьому сценарії зростання як і раніше залишаються значні ризики. Такі фактори, як структурна уразливість глобальної фінансової системи, можливе погіршення макроекономічної кон'юнктури і значна політична невизначеність у ключових областях, що впливають на впевненість інвесторів, можуть привести до подальшого скорочення потоків.

Крім того, після приєднання України до СОТ, значна частина вітчизняних підприємств стикається з тим, що не готова до росту конкуренції на внутрішньому ринку з провідними західними компаніями. Ось чому сьогодні для України актуальне питання: чим відповісти на виклик ТНК, щоб не бути остаточно поглиненими ними?

Висновки. Відповідь може бути лише одна – щоб взаємодіяти з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, треба створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Росія, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела тощо (не враховуючи промислово розвинені країни, де існують сотні великих ТНК). Досвід цих держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки у разі, якщо він сам структурується в потужні фінансово-промислові утворення, які адекватні міжнародним аналогам і здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику [4].

В той же час, створити корпорації повного замкнутого циклу, які займалися б видобутком сировини, його переробкою, виготовленням з неї продукції та її реалізацією, Україна може лише в окремих галузях, на що знадобиться значний час. Хоча деякі кроки в цьому напрямі вже зроблені.

Потужний природний потенціал нашої країни забезпечує Україні широкі можливості для створення в окремих галузях корпорацій повного замкнутого циклу, які займалися б видобутком сировини, її переробкою, виготовленням із неї продукції та її

реалізацією. І певні кроки в цьому напрямі вже зроблено – деякі фінансово-промислові групи, які фактично спромоглися створити повний цикл виробництва і мають власні компанії за кордоном, формально відповідають статусу ТНК, хоча вони і поступаються зарубіжним транснаціональним конкурентам величиною своїх активів, доступними ресурсами, рівнем менеджменту, вартістю запатентованих технологій.

1. *Архієв С. Трансакційна архітектоніка / С. Архієв // Економічна теорія. – 2004. – № 1. – С. 69-83.*
2. *Як підтримати інноваційну діяльність? Досвід країн Європейського союзу // Програма Tacis Європейського союзу. – К.: Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC), 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ueplac.kiev.ua/papers/files/innovation.pdf>*
3. *World Investment Report, 2013: Transnational Corporations and the Internalization of R&D/UNCTAD. - New York; Geneva: UN, 2013.- XXX.36 p.*
4. *Маневич В.М. Управление человеческими ресурсами в инновационной сфере / В.М. Маневич, В.В. Синов, А.И. Тучков. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1997. – 67 с.*
5. *Bilan Y. Sustainable development of a company building of new level relationship with the consumers of XXI century / Y. Bilan // Amfiteatru Economic. – 2013. – 15. – P. 687-701.*
6. *Восколович Н. Формирование цены рабочей силы на рынке труда переходного периода / Н. Восколович // Человек и труд. – 2000. – № 1. – С. 84-87.*
7. *Davis R. Human Capital, Unemployment, and Relative Wages in Global Economy / R. Davis, A. Reeve // Board of Governors of the Federal Reserve System. International Finance Discussion Papers. – 2000. – № 659. - 35 p.*
8. *Тарасова Т.В. Три кита японского маркетинга [Электронный ресурс] / Т.В. Тарасова // Маркетинг в России и за рубежом. - 2003 . - № 6 . – Режим доступа: <http://www.mavriz.ru/articles/2003/6/309.html>*
9. *Аояма Моторс. Официальный дилер Honda : [сайт]. – Режим доступа: <http://aoyama.ru>*
10. *Акции Honda Motors Company: анализ, секреты торговли и практические советы [Электронный ресурс] // Saxo Bank : [сайт]. – Режим доступа: <http://ru.saxobank.com/trading-products/stocks/honda>*